

Fodrocijevo izdanje Vazetja Sigeta grada (1661.) Barne Karnarutića

Alojz Jembrih

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

SAŽETAK: U povijesti hrvatske književnosti ranoga novovjekovlja, zadarski pjesnik Barne Karnarutić po svojem poetskom ostvarenju *Vazetje Sigeta grada*, objavljenom u Veneciji 1584., slovi kao autor najstarijega epa s povijesnom tematikom. Uz neke pojedinosti iz života Barne Karnarutića i Petra Fodrocija, izdavača trećega izdanja Karnarutićeva epa, rad se bavi usporedbom dosadašnjih izdanja Karnarutićeva epa i Fodrocijeva izdanja iz 1661. Priloženi su i Fodrocijev hrvatski prijevod posvete Nikoli VII. Zrinskomu te Forgačev opis opsade i obrane Sigeta iz 1566.

Ključne riječi: *Barne Karnarutić; Vazetje Sigeta grada; Petar Fodroci; Franjo Forgač*

U povijesti hrvatske književnosti ranoga novovjekovlja zadarski pjesnik Barne Karnarutić¹ (oko 1515–1572/73) poznat je po svojim dvama poetskim ostvarenjima: *Vazetje Sigeta grada složeno po Barni Karnarutiću Zadraninu* (Venetia 1584) i *Izvarsita ljubav i napokom nemila i nesrična smart Pirama i Tisbe složena po Barni Karnarutiću Zadraninu* (Venetia 1586).² Već se po naslovima razabire da je u tim djelima riječ o različitim temama. Po svojem prvom djelu Karnarutić u povijesti hrvatske književnosti slovi kao autor najstarijega epa s povijesnom tematikom, odnosno najstarijega epa s temom iz novije svjetovne povijesti. Pišući o Karnarutićevu epu, Mihovil Kombol smatra da mu je »predmet bio suvremen i nacionalan: glasovita borba oko Sigeta i junačka smrt hrvatskog bana Nikole Šubića Zrinskog (1566)«. ³ Slavko Ježić također zapisuje: »*Vazetje Sigeta grada* prva je epska pjesan iz hrvatske poviesti u

¹ Ime mu je pisano kao: Barno, Barne, Brnja, Bernardin, Bernardo.

² Oba su mu djela tiskana nakon njegove smrti; dostupna su u NSK u Zagrebu u zbirci rukopisa i rijetkih knjiga. Vidi: Marin Franičević, »Pjesnik *Vazeća* i zaboravljene ljubavi *Pirama i Tizbe*«, *Forum*, br. 7–8, Zagreb 1966., str. 358–386.

³ Mihovil Kombol, *Povijest Hrvatske književnosti do preporoda*, Matica hrvatska, Zagreb 1961., str. 169.

našoj književnosti. Izvor joj je mala kronika Ferenca Črnka, komornika Nikole Zrinskoga, sigetskog junaka⁴.

Obrađujući spomenutu tematiku, Milorad Medini nazvao je Karnarutića »prvim našim pjesnikom junačkoga epa« koji je ep ispjevao u dvostruko rimovanim dvanaestercima u četiri dijela (dila), slijedeći tako Marka Marulića. S književno-estetskoga gledišta hrvatski su proučavatelji taj ep zaobilazili jer u njemu nisu nalazili »mnogo prave poezije, ali zato ima mnogo zanimljivih pojedinosti, pa i takvih, kojih nema u spomenutoj kronici«.⁵ To je u neku ruku i razumljivo jer je Karnarutić koristio prozni latinski tekst spomenute Črnkove kronike, u izdanju Samuela Budine iz 1568. Hrvatski je povjesničar Vjekoslav Klaić zapisao: »Jedan od hrvatskih junaka, koji je nakon pada Sigeta pao u tursko sužanjstvo, pa se onda za veliku svotu novaca otkupio, sastavio je u hrvatskom jeziku vjernu i potanku povijest te opsade. Njegovo je djelo po želji Ivana Auersperga ljubljanski Slovenac Samojlo (Samuel) Budina (1540./5.–1571.) preveo na njemački i latinski jezik. Hrvatski izvornik ili je negdje zametnut ili je propao; latinski prijevod Slovenca Budine izašao je štampom u Beču god. 1568, pa nam je tako sačuvan opsežan opis sigetske katastrofe od očevica koji je sam u onoj strašnoj borbi sudjelovao«.⁶ Pri pisanju epa, Karnarutić nije doslovice Črnkov prozni opis pretvorio u stih, već je dao oduška i svojoj poetskoj duši. No bilo kako bilo, *Vazetjem* su se ipak bavili filolozi koji su ga proučavali s gledišta grafije i povijesti hrvatskoga jezika.⁷

Barne Karnarutić

Branko Vodnik pisao je o Karnarutićevu životu: »Rodio se negdje između 1515. i 1520. u staroj zadarskoj plemićkoj porodici, koja je od polovine petnaestog stoljeća

⁴ Slavko Ježić, *Hrvatska književnost od početka do danas 1100 - 1941.*, Naklada A. Velzek, Zagreb 1944., str. 104.

⁵ Budući da su takve konstatacije dotičnoga proučavatelja subjektivne, postoji i drugačije mišljenje da u Karnarutićevom epu »ima mnogo lijepih odlomaka u kojima se pojavljuje epski dinamizam, čak i njegova briljantna jezična invencija (...)«. István Lőkös, »Recepcija Karnarutića u mađarskoj književnosti«, *Croatica et slavica iadertina*, I., Zadar 2005., str. 165–205, odnosno 191.

⁶ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća*, knj. 5., MH, za tisak priredio Trpimir Macan, Zagreb 1975., str. 330. Spomenimo da Klaić u navedenom citatu, u sintagmi »jedan od hrvatskih junaka«, dodaje bilješku 14, u kojoj obrazlaže: »[Spis je napisao Franjo Črnko, dijak i komornik Nikole Šubića Zrinskog, kojeg je iz ropstva otkupio Nikoljin sin Juraj. Hrvatska verzija pisana glagoljicom, otkrivena je 1912. u Austriji, a objavio ju je F. Kidrič, koji je i utvrdio autorstvo F. Črnka.]«. Klaić o tome govori i na stranicama 683–684. u spomenutoj knjizi. Budinino latinsko izdanje (1568), koje Petar Ušković Croatia prvi put prevodi na hrvatski jezik, osobno imam u kopiji iz Austrijske nacionalne biblioteke u Beču.

⁷ Vidi: Josip Vončina, »Nejasna mjesta u Karnarutićevu Vazetju Sigeta grada«, *Umjetnost riječi*, XXX, br. 1, Zagreb 1986., str. 63–88.

imala svoje posjede (mletački feud) u selu Pakoštanima (blizu Biograda) i u Vrani, posljednji zauzet od Turaka za života Brnina, a i onaj u Pakoštanima opustio zbog njihovih upada. Brne je vjerojatno polazio latinsku gradsku školu u Zadru, a kako je kasnije bio sudac i odvjetnik, bit će da je svršio i pravne nauke negdje u Italiji, po svoj prilici u Padovi. Poslije svršenih nauka posvetio se po primjeru svojih starih vojništvu, služeći kao kapetan najmljenih hrvatskih konjanika (*capitaneus equitum Croatorum*) i odlikujući se više puta u bojevima, vjerojatno za rata mletačko-turskoga 1537-1540. Ne zna se kad je ostavio vojništvo, ali svakako prije 1546, jer ga od te godine biraju često u vijeću za suca, dva put za oratora pred duždem, a nekoliko puta i za prokuratora nekih crkava i svetišta. No glavno je njegovo kasnije zanimanje bilo odvjetništvo, kako i sam navodi na kraju *Pirama i Tizbe: To složī Bernardin Karnarutić vojnik, / nigda Dunata sin, sad pravad govornik*«. ⁸

Spomenuto je *Vazetje Sigeta grada* Karnarutić posvetio Jurju Zrinskom (†1603), Nikolinu sinu:

Prisvitlomu i uzvišenomu gospodinu Źurju Zrinskomu, momu gospodinu.

Uzveličeni gospodine Źurju, premda slavni i neumarli glas bivšega gospodina Miklouša Zrinskoga, otca tvoje milosti, slove i sluti će do suda svita prohodeći od naroda do naroda bez takoga pisanja slavom njegove milosti, ništa ne manje naslidujući ja stope starih pisnikov, koji petjem svojim vazda navištevali jesu svitu hrabrosti poglavitih ljudi, odlučih ja izpuniti dug moj ovim, ako i prezrednim slogom, i svitu navistiti kolikogodi izvarsite hrabrosti istoga gospodina, otca milosti tvoje, a navlastito, koju on učini u pogibil grada Sigeta; i prikažuju ti to malo muke moje na čast i poštenje tvojega gospodstva moleći te, da se dostojiš prijati ovi mao dar od mene sluge tvoga, koji ga tebi s velikim sarcem pok(Đ)anjam, prikažuju i umiljeno priručam.

T. M. S. (Tvoje milosti sluga) *Barne Karnarutić Zadranin*.⁹

⁸ Kombol, *nav. dj.*, str. 168. O Karnarutiću vidi: *Hrvatski biografski leksikon (HBL)*, sv. 7, Zagreb 2009., str. 116–118. Vidi još: Šime Urlić, »Prilozi za biografiju Brna Karnarutića«, *Grada za povijesti književnosti hrvatske*, JAZU, knj. VIII., Zagreb 1907., str. 341–364.

⁹ Karnarutićevo je drugo izdanje *Vazetja Sigeta grada* tiskano 1639. Danas se nalazi u Francuskoj nacionalnoj knjižnici u Parizu pod oznakom R 186949; podatak prema *HBL*, sv. 7, 2009., str. 116.

Slika 1. Barne Karnarutić, *Vazetje Sigeta grada*, Venecija 1584.

Budući da je o Karnarutićevu *Vazetju Sigeta grada* u hrvatskoj povijesti književnosti podosta pisano,¹⁰ smatram da je ovom prigodom opravdano nešto više reći o Petru Fodrociju, priređivaču toga pretiska iz 1661 (to je treće izdanje, doduše, u sjevernohrvatskoj latiničnoj slovopisnoj varijanti). No prije nego prijedemo na Fodrocijevo izdanje, treba još spomenuti da je Karnarutićevo *Vazetje Sigeta grada* iz 1584. dobro poznavao i Nikola VII. Zrinski, koristeći ga pri pisanju svojega epa *Obsidionis Szgetianae* (*Szgeti veszedelem*).¹¹

¹⁰ Vidi: *Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića* (1584–1684). Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja »Vazetja Sigeta grada« Barne Karnarutića (Venecija 1584) i 300. obljetnice izdanja »Odiljenja sigetskog« Pavla Vitezovića (Linz 1684), Senj i Zadar, 26. i 27. studenog 1984., Zadar 1986.

¹¹ Vidi: Lőkös, *nav. dj.*, str. 167; József Thúry, *A Zrinyiás*, Irodalomtörténeti Közlemények, Budapest 1894., str. 137.

Petar Fodroci (Fodroczy)

U *Hrvatskom biografskom leksikonu* čitamo da je Petar Fodroci bio »kulturni djelatnik i pravnik«. Kao da se koincidencija poigrala s obojicom: i Karnarutić i Fodroci bili su pravnici. Godina Fodrocijeva rođenja nažalost nije utvrđena, poznato je samo mjesto rođenja – Borkovec kraj Zlatara u kojemu je umro 28. VIII. 1698. Bio je sin plemićke obitelji, a onda i vlasnik dvorca Borkovec. Kao pravnik službovao je u Varaždinu od 1650. do 1660. Godine 1654. bio je član izaslanstva Varaždinske županije kod kralja Ferdinanda III. zbog spora oko posjeda Bela ispod Ivanščice. Uz ostalo, bio je izaslanik Hrvatskoga sabora kralju Leopoldu I. 1661. u vezi s djelovanjem generalne »vlaške komisije«.

Kao potpukovnik banske vojske, imenovan 1664., Fodroci je 1673. kod kralja, na zahtjev Sabora, tražio da pošalje vojsku protiv buntovnika u Ugarskoj. Zanimljivo je spomenuti i Fodrocijevu darežljivost: naime svoje selište Kapelčakovo kraj Zlatara darovao je za gradnju župnoga dvora. Nakon smrti njegovo je tijelo našlo spokoj u obiteljskoj grobnici u župnoj crkvi u Martinščini (danas župa Zlatar).¹² Njegova se književna zauzetost razabire upravo u spomenutu izdanju Karnarutićeva spjeva *Vazetje Sigeta grada*, pa su ga, možda s pravom, književni povjesničari prozvali »književnikom pjesnikom« (Franjo Fancev).¹³

Kao dopunu Fodrocijevu školovanju valja dodati sljedeće: godine 1638. iskazao se kao pitomac Hrvatskoga kolegija u Beču kojemu je rektor bio Andrija Nikola Djanešević. Zapisano je da je zagrebački kanonik, kasniji biskup Petar Petretić (oko 1604–1667), pisao tadašnjem kolegijском kuratoru »iz Požuna (gdje je bio na Ugarsko-Hrvatskom saboru kao izaslanik Prvostolnoga kaptola zagrebačkoga) tada je preč. Kaptol (zagrebački) na njegovu preporuku primio momka (credentiarius) Petra Fodroczyja za pitomca umjesto Medeka, pa zato neka mu dade sve što kao pitomac treba«.¹⁴ Kod Dočkala također čitamo: »U kaptolskom arhivu nalazi se izvorno pismo zagrebačkog biskupa Benedikta Vinkovića od 5. siječnja 1638., kojim moli da zagrebački kaptol, među prave pitomce bečkog zavoda, primi dosadanjeg tamošnjeg poslužnika Petra Fodroczyja«.¹⁵ Dakle ako je sa 16 godina Fodroci došao u bečki Hrvatski kolegij, onda je mogao biti rođen oko 1622. godine. Dolaskom u Beč, znači da je bio i student filozofije na tamošnjem sveučilištu. Petar Fodroci se opet, u istom kolegiju, javlja i 4. lipnja 1650. kao »plemički sudac« zajedno s podžupanom Gottha-

¹² Emilije Laszowski, »Tri Fodrocija – Petar, Ladislav i Sigismund«, *Novosti*, br. 357 (24–26. XII), Zagreb 1929., str. 97.

¹³ *HBL*, sv. 4, Zagreb 1998., str. 313–314.

¹⁴ Kamilo Dočkal, *Hrvatski kolegij u Beču 1624–1784*, Wien–Zagreb 1996., str. 103.

¹⁵ Dočkal, *nav. dj.*, str. 104.

lom.¹⁶ Dakle te je godine Fodroci u Varaždinu obavljao službu pravnika. Još je jedna bilješka dragocjena iz pera Franje Fanceva: »S pohvalom valja zabilježiti i ime hrvatskoga plemića Petra Fodrocija koji je god. 1661. dao u Beču preštamovati hrvatsko-kajkavskom ortografijom Karnarutićevo 'Vazetje Sigeta-grada' i time prvi jedno pjesničko djelo dalmatinsko-hrvatske književnosti učinio pristupnim i kajkavskim Hrvatima. Fodrocijevo izdanje Karnarutićeve epopeje, posvećeno Nikoli Zrinskom, svakako svjedoči da je u redovima hrvatskoga plemstva bilo interesa i za lijepu književnost«,¹⁷ dodajući: »Škole je učio i u Beču, gdje se u matrikulama tamošnjega sveučilišta spominje pod god. 1634. (*Petrus Fodroczi, Croata*) kad je profesorom filozofije bio *R. P. Stephanus Pette Croata*; God. 1664. bio je pukovnikom u hrvatskoj banskoj vojsci«.¹⁸ Iz svega navedenog proizlazi da je Petar Fodroci doista bio student Bečkoga sveučilišta i pitomac Hrvatskoga kolegija u Beču.

Dosadašnja izdanja Karnarutićeva *Vazetja Sigeta grada*

Nakon prvoga izdanja Karnarutićeva spjeva, tiskanog 1584. u Veneciji kod tiskara Rugiera d'Alba (»Ad instantia di Rugier d'Alba«), tiskano je 1639. i drugo izdanje, kojega se primjerak danas nalazi u Nacionalnoj knjižnici u Parizu pod oznakom R 186949.¹⁹ Treće je izdanje u redakciji Petra Fodrocija za koje je prihvaćena 1661. kao godina izdanja, kako ju je naveo Tomaš Mikloušić u svojem djelu *Izbor dugovanj svakoversteneh* (Zagreb 1829., str. 89) donoseći popis hrvatskih pisaca po stoljećima. Za XVI. stoljeće, uz ostale pisce, Mikloušić zapisuje: *Barn. Karnarutich Vezetje Szigeta Grada, ponovljeno po Petru Fodrocziu 1661.*²⁰ U XIX. stoljeću je, prigodom obilježavanja 300. obljetnice Sigetske bitke, 1866. u Zagrebu Velimir Gaj objavio *Vazetje Sigeta grada složeno po Barni Karnarutiću Zadraniinu, uvod i tumač napisao Velimir*

¹⁶ Isto, str. 122.

¹⁷ Franjo Fancev, »Smrt bana Nikole Zrinskog u hrvatskokajkavskim pjesmama«, *Nastavni vjesnik*, knj. 39,

sv. 1–4, Zagreb 1930., str. 28.

¹⁸ Isto, str. 28.

¹⁹ Podatak u *HBL*, sv. 7, 2009., str. 116.

²⁰ To Mikloušićevo djelo dostupno je danas u pretisku koji je s opširnim pogovorom priredio za tisak Alojz Jembrih, izd. Kajkavianana, Donja Stubica 2009. Budući da je Fodroci izdanje posvetio Nikoli VII. Zrinskom, hrvatskom banu Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, već bi se na temelju te posvete moglo, okvirno, reći da je izdanje tiskano između 1647. i 1664. Budući da je Mikloušić znao za godinu izdanja, zato je i naveo godinu 1661. toj se godini i ja priklanjam kao godini Fodrocijeva izdanja. Zanimljivo je da u knjizi *O rijetkim i starim jugoslovenskim knjigama* (1952., 20) Mirko Breyer piše da je »drugo izdanje (1661) posvećeno banu Nikoli Zrinskome«. No, ne kaže tko je tu posvetu potpisao kao autor. Dakle, Breyer ne zna da je to bio Petar Fodroci (Fodroczy). Možda ni on nije uopće vidio tu posvetu s Fodrocijevim potpisom.

*Gaj, izdanje dra. Ljudevita Gaja, Zagreb 1866.*²¹ Godine 1968. Tomo Matić, uz kritičku raspravu, objavio je u latiničnoj transkripciji Karnarutićevo *Vazetje Sigeta grada*.²² U seriji Reprint izdanja *Liber Croaticus* (urednik biblioteke: Ivo Frangeš), u izdanju Libera tiskan je 1971. pretisak Karnarutićevo izdanja iz 1584 (urednik knjige: Milan Ratković), i latinična transkripcija s tekstovima Milana Ratkovića i Jaroslava Šidaka. Milan Moguš i Željko Bujas priredili su 1981. *Kompjutersku konkordanciju Karnarutićevih djela*.²³ U izdanju Matice hrvatske u Zagrebu 2002., za *Stoljeća hrvatske književnosti*, Franjo Švelec priredio je *Vazetje Sigeta grada* iz 1584. i *Izvarstnu ljubav Pirana i Tisbe* iz 1586. Prigodom 450. obljetnice Sigetske bitke, ogranak Matice hrvatske u Čakovcu objavio je 2016. zbornik *Sigetski boj u hrvatskoj epici*, koji je priredio Ivan Pranjić, u kojemu je iznova predočena latinična transkripcija *Vazetja Sigeta grada* preuzeta iz Liberova izdanja iz 1971. Dakle, uzimajući u obzir prvo izdanje *Vazetja Sigeta grada* iz 1584. i sva ostala, dosad ih je objavljeno devet.

Treba još spomenuti da je pretisak Fodrocijeva izdanja 2016. objavljen u izdanju Čakavske katedre u Šopronu kao deseto izdanje, a drugo ponovljeno iz 1661.²⁴ Budući da je to izdanje u dosadašnjim kroatističkim i slavističkim istraživanjima još uvijek slabo poznato, ili uopće nije poznato, ono je u svojem izvornom primjerku unikat koji su neki autori proglasili izgubljenim²⁵ pa ga upravo iz tih razloga i objavljujemo da se vidi da nije zagubljeno. Objavljujemo ga i zato da se može jezično usporediti s Karnarutićevim izdanjem iz 1584. jer je Fodrocijevo izdanje prilagođeno čitatelju sjeverozapadne Hrvatske – kajkavskoj sredini, pa u njemu ima i nešto kajkavizama, iako je priređivač nastojao ostati dosljedan izvorniku.²⁶ Kad je 1931.

²¹ O tom je izdanju pisao Josip Vončina, *nav. dj.*, vidi bilješku 5 ovdje. Vončina naime ističe da Gaj mlađi nije dobro prepisao Karnarutićev tekst u latinicu u svom izdanju, tj. krivo je pročitao neke stihove i riječi.

²² U: *Grada za povijest književnosti hrvatske*, JAZU, knj. 29., str. 5–39.

²³ U ediciji: *Kompjuterske obrade hrvatskih književnih tekstova*, knj. 3, ur. Rudolf Filipović.

²⁴ Spomenuto izdanje je za tisak priredio i pogovor napisao Alojz Jembrih.

²⁵ Pišući o *Prekurmurskoj pjesmarici*, Olga Šojat (1908–1997) u jednoj bilješci navodi: »Na žalost, primjerak Fodrocijeva izdanja *Vazetja Sigeta grada* danas u knjižnici Jugoslavenske akademije nije registriran«, *Forum*, br. 7–8, Zagreb 1973., str. 181. Isto je autorica ponovila: »Na žalost, primjerak Fodrocijeva izdanja *Vazetja Sigeta grada* danas se u Knjižnici Jugoslavenske akademije ne može naći«, *Hrvatski kajkavski pisci*, I., Pet stoljeća hrvatske književnosti, Matica hrvatska, Zagreb 1977., str. 205. No, treba reći da je autor ovog članka iznova pronašao upravo taj primjerak u knjižnici današnje HAZU u Zagrebu i priredio ga za pretisak s opširnim pogovorom. Izd. »Čakavska katedra«, Šopron 2016. Vidi bilj. 26 ovdje.

²⁶ Spomenuti Gaj je u svom Uvodu (1866., XXII., XXIV.) za Fodrocijevo izdanje napisao da je to »njekakav novokov« i da »Fodroczy kano kajkavac miešaše jezik po svoju«. Velimir Gaj uopće nije razumio da se radi o recepciji Karnarutićeva djela među kajkavcima i da je Fodroczy, s pravom, na mjestima Karnarutićev čakavski izraz prilagodio kajkavskome jeziku, što je posve razumljivo i tu nema ničega spornog. Međutim, treba ipak znati da tadašnji Velimir Gaj imao vrlo negativan stav prema kajkavskom jeziku uopće i gdje je god imao priliku, on ga je omalovažavao i progonio iz pisane uporabe. No

Antun Šimčik iznova priredio i objavio Kroniku Franje (Ferenca) Črnka o opsadi i obrani Sigeta i junačkoj pogibiji Nikole IV. Zrinskog, o Fodrocijevu je izdanju iz 1584. zapisao: »Ovo drugo izdanje čakavskoga hrvatskog pjesnika [misli na Karnarutića i *Vazetje Sigeta grada*, op. a.] priredio je kajkavac Petar Fodroczy (...). (...) Fodroczy je svoje izdanje snabdio na rubu teksta glosama, koje kajkavskom čitaocu vrlo dobro tumače čakavske i neke manje poznate turske riječi. Ovo je jamačno prvi primjer iz starije hrvatske literature, da je jedan kajkavac izdavao čakavskim narječjem pisano djelo. Jedini poznati primjerak ovog interesantnog izdanja nalazi se u knjižnici Jugoslavenske Akademije u Zagrebu pod oznakom XI. a 7«. ²⁷

Postavlja se pitanje kako to da 1973. i 1977. Fodrocijevo izdanje nije bilo dostupno u današnjoj knjižnici HAZU-a, a za nj se znalo još 1931. Znači da ni Šimčkova knjiga nije bila dostupna u javnim knjižnicama. Zašto nije bila dostupna najbolje nam pokazuje članak Željka Vegha u časopisu *Kroatologija*, br. 1–2, 2015. ²⁸

Što se Karanarutićeve i Fodrocijeve izdanja tiče, oba su tiskana latiničnim slovima. Karnarutićevo u Veneciji latinicom talijanske provenijencije, a Fodrocijevo latinicom mađarske provenijencije, koja je bila u upotrebi u Zagrebačkoj biskupiji – dakle slovopisom kakvim su dotada (i kasnije) tiskana djela na kajkavskom književnom jeziku. No budući da slagari nisu poznavali jezik izdanja koje su slagali, neka su slova zamijenili, pa danas ta djela čitamo s tiskarskim pogreškama. To je slučaj i s Karanarutićevim i Fodrocijevim *Vazetjem Sigeta grada*.

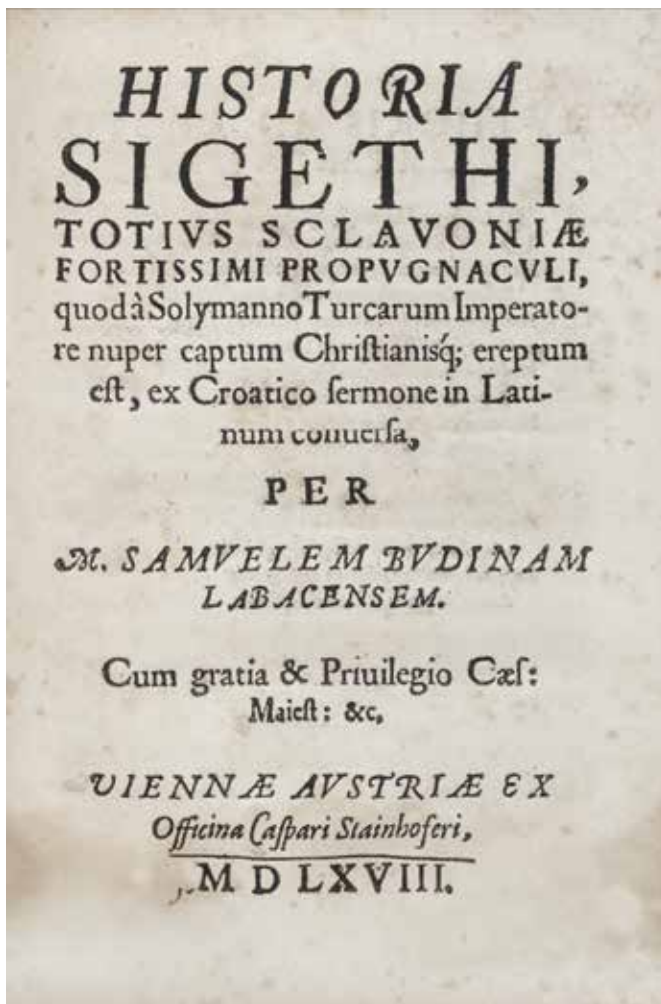
Velimir Gaj tada još nije shvaćao što je književna recepcija uopće. Lőkös je to lijepo objasnio: »Prema našem shvaćanju književna recepcija kao književni tijek potencijalno počinje upoznavanjem književnog teksta od strane čitatelja, nastavlja se stručnom ili suvremenom kritičkom analizom, kasnije umjetničkim prevođenjem književnog djela i završava tzv. kreativnom recepcijom kad npr. pjesnik ili pisac piše parafrazu spomenutog djela na svojem materinskom jeziku«. Lőkös, *nav. dj.*, str. 165.

²⁷ Ferenc Črnko, *Povijest Segeta grada s dodatkom narodnih pjesama o podsijedanju Sigeta*. Za štampu priredio Ante Šimčik, Jeronimska knjižnica uređuje Dr Josip Andrić, izdaje Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, knjiga trista četrdeset sedma, Zagreb 1931., str. 6. Danas je to izdanje dostupno u pretisku s pogovorom A. Jembriha, izd. Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, Zagreb 2016. U vezi sa Šimčikom vidi: Antun Šimčik, *Jezične bilješke*. priredio i pogovor napisao Marko Samardžija, izd. Nova stvarnost, Zagreb 2015. Fodrocijevo izdanje je i danas u knjižnici HAZU pod oznakom R-660. S obzirom na to da su mu korice bile u raspadu, restaurirano je 2013. i uvezano u marmorirane kartonske korice s kožnim hrptom. Na prednjem uveznom listu i danas stoji bilješka: »Dobio na poklon od Ljudevita Vukotinovića«, potpis Ivan Kukuljević. No, tomu izdanju nedostaju stranice 13 i 14 koje su vjerojatno ispale u vrijeme vlasništva knjižice u Vukotinovića ili Kukuljevića, ukoliko se to nije dogodilo u tiskari (1661.) kod uvezivanja. U pretisku toga primjerka, izd. Udruga »Čakavska katedra«, Šopron 2016., priređivač i autor pogovora Alojz Jembrih, te je stranice nadomjestio s Karnarutićevim izvornikom *Vazetje Sigeta grada* (1584., str. 6ab i 7a); to su stihovi u transkripciji (izd. iz 1971), str. 229–287 i nalaze u *Dodatku* Pogovora u spomenutom pretisku.

²⁸ Željko Vegh, »Sudbina hrvatskih knjiga kršćanske tematike i nadahnuća u gradskoj knjižnici u Zagrebu u doba komunizma«, *Kroatologija*, 6, br. 1–2, Zagreb 2015., str. 27–93. Šimčik tada nije znao za Karnarutićevo drugo izdanje iz 1639. koje je tek 2009. spomenuto u *HBL-u*.

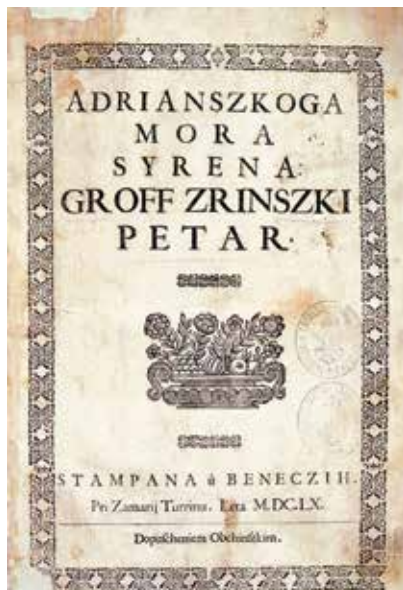

Karnarutićevu je *Vazetju*, kako je to već rečeno, prethodio prozni opis sudionika i očevidca sigetske tragedije, komornika Nikole IV. Zrinskog, Franje (Ferenca) Črnka. Njegov je opis na hrvatskom jeziku bio poznat Ljubljančaninu Samuelu Budini, koji ga je 1568. u Beču objavio u latinskom prijevodu (tiskan je i njemački prijevod iste godine).²⁹

Slika 2. Samuel Budini, *Historia Sigethi*, Beč 1568.

²⁹ Naslov latinskoga prijevoda glasi: *Historia Sigethi, totius Sclavoniae fortissimi propugnaculi, quod a Solymanno Turcarum imperatore nuper captum Christianisque ereptum est, ex Croatico sermone in Latinum conuersa, per M. Samuelem Budina Labacensem. Cum gratia & privilegio Cæs. Maist. &c. Viennae Austriae ex Officina Caspari Stainhoferi, M D LXVIII.*

Slike 3. i 4. Petar Zrinski, *Adrianszkoga mora syrena*, Venecija 1660.

Latinicom pisan izvorni tekst do danas nije sačuvan već samo prijepis na glagoljici koji je 1912. prvi put, u prijepisu na latinicu, objavio France Kidrič,³⁰ a potom 1918. i Stjepan Ivšić,³¹ s kritičkim svojim tekstom i dopunama.

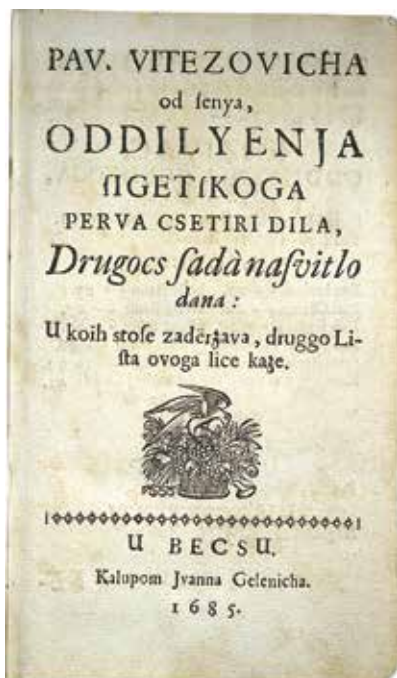
Što se tiče tematike, vezane uz sigetsku obranu i junačku smrt Nikole IV. Zrinskoga, treba reći da je ona našla svoje mjesto i u djelu Petra Zrinskoga, koji je napisao ep na mađarskom *Adriai tengernek Syrenaia* (Beč 1651), a njegov ga brat Nikola VII. preveo na hrvatski jezik pod naslovom *Adrijanskoga mora sirena* (Venecija 1660). I Pavao Ritter Vitezović objavio je ep s tematikom opsade i pada Sigeta na čelu s Nikolom Zrinskim – *Oddiljenje sigetsko* (Linz 1684., Beč 1685).³²

Kad je riječ o izdanju iz 1661., treba reći da Fodroci sadržajno nije mijenjao Karnarutićev tekst *Vazetja Sigeta grada* iz 1586., već ga je ponegdje u stihovima glasovno i

³⁰ France Kidrič, »Oblega Sigeta v sodobnem hrvaškem opisu«, *Časopis za zgodovino in narodopis*, IX, Maribor 1912., str. 42–97.

³¹ Stjepan Ivšić, »Podsjedanje i osvojenje Sigeta u glagoljskom prijepisu hrvatskoga opisa iz g. 1566. ili 1567.«, *Starine JAZU*, knj. 36, Zagreb 1918., str. 390–429.

³² Izdanje iz 1684. objavljeno je 1971. u pretisku i latiničnoj transkripciji u seriji reprint izdanja *Liber Croaticus*, ur. Ivo Frangeš, Liber, Zagreb. Treba posebno istaknuti da je pronađeno, dosad nepoznato u povijesti hrvatske književnosti, treće izdanje Vitezovićeve *Oddiljenja Sigetskoga* (1695), posvećeno Ivanu Andriji Makaru. Vidi: Budišćak, 2016., str. 82–104.

Slika 5. Pavao Ritter Vitezović, *Odiljenje sigetsko*, Beč 1685.

oblikoslovno prilagodio kajkavskom čitatelju, a na rubnicama stranica dodao tumačenje manje poznatih riječi: u I. dijelu ih je 21, u II. dijelu 28, u III. dijelu 10, a u IV. dijelu 16; ukupno 75 riječi i sintagmi otisnutih kurzivom. Treba reći i to da je Fodroci zadržao dvostruko rimovani dvanaesterac po uzoru na Karnarutića. Fodroci je kao novinu dodao svoj latinski tekst posvete Nikoli VII. Zrinskom (1620–1664), koji imenovan hrvatskim banom 1647. Dakle, izostavio je Karnarutićevu posvetu Jurju Zrinskom i pjesmu koju je Karnarutiću ispjevao Splitsanin Petar Tartaljić, što je i razumljivo jer Fodroci djelo objavljuje 77 godina nakon prvoga izdanja, kad Jurja Zrinskoga više nema među živima. Fodroci u svojoj posveti veliča praunuka Nikole IV. Zrinskog, ističući: »(...) Ti se jedini zauzimaš za spas domovine i bdiješ nad dobrobiti svojega naroda i trudiš se oko koristi onih koji su tebi vjerni i tvom kraljevstvu. Stoga je ova knjižica potaknuta ovim razlozima za tvoje pohvale sastavljena na našem domovinskom jeziku koji se zove ilirski (hrvatski), i sadržava povijest Sigeta i tvoga vrlo slavnoga pradjeda. Ona je već prije ugledala svjetlo dana, a sada je mojom zaslugom konačno iznova tiskana i tebi posvećena«. Na kraju epa dodan je opis sigetske utvrde i njezine obrane na latinskom jeziku (str. 42–60) koji je napisao slavni Franjo Forgač (Ferencz Forgách).³³ Fodroci ističe: »Oba ta djelca žele biti sačuvana i

³³ Bio je to Franjo III. Forgač (1510–1577), u mađarskoj povijesti poznat kao povjesničar i crkveni dostojanstvenik koji je obnašao kanoničku službu u Egeru, biskupsku u Velikom Varadinu i kraljev-

zaklonjena pod sjenom tvojih krila«. ³⁴ Forgačev je tekst kasnije objavio njegov brat Mirko (Emerik), koji je na kraju bratova teksta dodao i svoj kratak panegirik upućen Nikoli IV. Zrinskom:

*Slavnom knezu Nikoli Zrinskom
neprisposobivom junaku, ugarskom feniksu,
poznatom u cijelom svijetu ne manje po herojskoj snazi
nego po vrlo časnoj smrti, jer je u obsadi Sigeta koju je
trideset i pet dana podnosio protiv Sulejmana,
i što nije samo lijepim primjerom poginuo za domovinu,
nego jer također i kao pobjednik samog Sulejmana prisilio
umrijeti, tako se smrću osvetivši njemu poraženom.*

Mirko Forgač ³⁵

dvorski komornik

barun od Gymes, zlatni vitez

i trenčinski knez.

Zet najdražem tastu

koji me je zbog vjernosti obvezao zaslugama. ³⁶

Moglo bi se postaviti pitanje kako treba razumjeti Fodrocijevu rečenicu u tekstu posvete koja se odnosi na njegovo izdanje knjižice *Vazetje grada Sigeta 1661.*, a koja

---

sko-savjetničku itd. Studirao je u Padovi gdje je i doktorirao. Biskup Egera Nikola Olah imenovao ga je velikovaradinskim biskupom. O njemu više u: *A Pallas nagy Lexikona*, pod Forgách Ferenc, Budapest 1893.

³⁴ Tekst čitave posvete vidi ovdje u prilogu. S latinskoga je tekst na hrvatski jezik preveo Petar Ušković Croata. Prvi je put taj prijevod tiskan u ponovljenom izdanju knjige koju je priredio Antun Šimčik (1931) pod naslovom: *Ferenac Črnko, Povijest Segeta grada...*, Prilog I. u pogovoru, str. 99–103, izd. Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, Zagreb 2016.

³⁵ Riječ je o bratu Franje Forgača, Imre II. Forgách de Ghymes (1539–1599), dakle suvremeniku opsade Sigeta. Bio je drugi suprug Katarine II. Zrinski, Nikoline kćeri. On je novčano pomogao tiskanje bratove knjige: *De Sigetho Hungariae propugnaculo, a Turca anno Christi M.D.LXVI. obsessio et expugnatio...* (Wittenberg 1587). Godine 1566. Mirko Forgač obnašao je dužnost velikog župana Trenčina, a 1582. bio je i sudac.

³⁶ Treba korigirati rečenicu u Osvrtu na spomenuti pretpisak u *Hrvatskim novinama*, ljeta 108, br. 15, Željezo 2017., str. 16, gdje je nepotpisani autor *Osvrta* naveo da je Petar Fodroci bio zet Nikole VII. Zrinskoga. Dakle, netočna konstatacija koja čitatelja vodi u zabludu. Zet Nikole VII. Zrinskoga bio je Mirko Forgač!

glasi: *Ona je već prije ugledala svjetlo dana, a sada je mojom zaslugom konačno iznova tiskana i tebi posvećena.*

Fodroci je naveo da je knjižica tiskana iznova njegovom zaslugom. Razabire li se u tome i njegova jezična prilagodba ili je to učinio netko drugi, trebalo bi tek istražiti. No bitno je to što se može reći da je to doista Fodrocijevo izdanje i takvim ga razumijemo, bez obzira što nije naveo da ga je on iznova redigirao (ili pisao). Pod sintagmom *mojom zaslugom* moglo bi se i to razumjeti.

Budući da Fodrocijevo izdanju (primjerak knjižnice HAZU, Zagreb, R 660) nedostaje naslovnica, dopustili smo si slobodu konstruirati naslov, s pretpostavkom da je on mogao takav biti 1661. Na stranici 5. izvornika (i ovoga pretiska) slijedi naslov: *Vazetye Szigheta grada. Szlosheno po Barni Karnarutichiu Zadraniu*. Potom odmah počinje *Parvi del* koji ide do stranice 12. i sadržava 223 stiha; stranica 13. trebala bi početi s riječju *Prid* kojom je označena kustoda.³⁷ No stranice 13. i 14. u izvorniku nedostaju te smo ih ovdje, u Dodatku, nadomjestili latiničnom transkripcijom iz izdanja 1971. *Drugi del* počinje na stranici 15. i završava na stranici 23., a sadržava 272 stiha (bilo bi ih više, ali nedostaju dvije stranice). *Treti del* počinje na stranici 24. i završava na stranici 32., te sadržava 253 stiha. *Četvarti del* počinje na stranici 33., a završava na stranici 41. i sadržava 225 stihova. Budući da nam nije namjera pisati poetsku i jezičnu analizu Fodrocijeva izdanja *Vazetja Sigeta grada*, to ostavljamo za budućnost. Osvrnuti se ipak valja na grafiju/slovopis toga izdanja. Spomenuti Velimir Gaj u svojem *Uvodu* (1866) spominje da je Fodroci mijenjao Karnarutićeve ikavske oblike riječi u ekavski (kajkavski) izgovor: »Mjesto **i** meće svagdje dvoglas **ae**, samo da primakne jezik domaćoj ekavštini svojoj« (Gaj, 1866., XXIV). Fodrocijeva glasovna i morfološka prilagodba Karnarutićeva *Vazetja Sigeta grada* potpuno je u skladu s recepcijom djela za sredinu kojoj je namijenjeno – kajkavsku sredinu. Kao primjer, evo prva dva stiha:

Gospode i knezi harvatskih, tolikoj

Turačkih vitezi sada poju pobjoj (Karnarutić, I., 2).

Gospodae i knaezov haervatskih, tolikoj

I turskih vitezov sada pojem pobjoj (Fodroci I., 5).

³⁷ To je obično, slog, riječ ili brojka na dnu (desno) stranice knjige, čime se najavljuje početak prve riječi na sljedećoj stranici. To je olakšalo uvezivanje knjige kod sabiranja araka, a i uputa tiskaru za tiskarskim strojem da ne preskoči otisnuti list.

Ili:

Zgodi se da budući u tom Sigetu knez
Mikloš Zrinski, moguć gospodin vitez
Visoka plemena a rukom hrabreni,
Poštena imena i vojnik ognjeni.
Biše harvatski ban, harvatski štit³⁸ takoj,
Vas na viteštvo dan s Turci bijući boj. (Karnarutić, I, 2-3)

Zgodi se da buduć: u tom Sigetu knez
Miklouš Zrinski moguć: gospodin i vitez
Visoka plemena,: a rukom hrabreni
Poštena imena, i: vojnik ognjeni.
Biše harvacki ban,: harvacki ščit takoj,
Vas na viteštvo dan: s Turci bijući boj. (Fodroci, I, 6)

Treba istaknuti da Fodroci nije iznevjerio ikavca-čakavca Karnarutića: uz većinski ikavski izgovor riječi, Fodroci piše mnoge riječi onako kako su pisane, s **-ar-**, u Karnarutića: *daržave, harvacki, čarljena, sardit, varh, smarti, skarši, četvarti, martvački, barže, sarca, arvuč, karvavih* itd. Da je Fodroci htio te riječi pisati kajkavskom fonologijom, onda bi umjesto **-ar-** pisao **-er-**. Ikavske su riječi, u većini, ostale i u Fodrocijevo izdanju, primjerice: *diteta, dilom, gdi, zapovid, nimam, svita, cvitak, triba, svita, blid, vičnici, bđiti, ditiči, bihu, misecem, livom stranom, prik rike, lipih, sici, bižeč, gdi, riči, dila, srid, svita, snig, misto, obtiče, sričo, nigdir* itd. Velimir Gaj, u svojim observacijama u vezi s Fodrocijevim izdanjem, nije bio dobronamjeran, već tendenciozan u nekim svojim rečenicama: »U knjižnici presv.(svjetlog) gosp. I. Kukuljevića Sakcinskoga ima drugo izdanje koje je za tisak priredio Petar Fodroci. Ovo je nekakav novokov, nepodpuno izdanje. Nadpisni mu (je) list odtrgnut, te se ne zna, od koje je godine; ali se misli, da je od 1661., dakle za sto godina mladije od prvoga«³⁹ [izdanja, 1584., op. a.]. Da je doista Velimir Gaj bio nekorektan, vidi se iz sljedećega: »Prvo, Fodroczy kano kajkavac mijenjaše jezik po svoju; a drugo, izostavio je čitav komad na kraju od drugogog diela, koji se i uzdanju njegovu može kano krnjadak od celoga

³⁸ U izvorniku je otisnuto: *sfcrit*, treba fctit.

³⁹ Gaj, *nav. dj.*, XXII.

prvoga smatrati«. ⁴⁰ Gajeva nedobronamjernost proizlazi otuda što je čitatelju supponirao da je Fodroci »izostavio čitav komad na kraju od drugoga diela«. Nije jasno je li »izostavio« tekst iz drugoga ili prvoga dijela *Vazetja*. Kao što pretisak izdanja pokazuje, u primjerku koji je imao Kukuljević, a prije njega Ljudevit Vukotinić (a danas se čuva u knjižnici HAZU-a u Zagrebu), da ponovimo, doista nedostaju stranice 13. i 14., dakle jedan list. On je mogao otpasti, kao što je otpala i naslovnica. Dakle, nije Fodroci izostavio taj list tijekom svojega priređivanja (pisanja). Da je list 13. i bio obostrano napisan, svjedoči kustoda dolje u desnom uglu stranice 12., s riječju **Prid. S** tom je riječju počinjala sljedeća stranica, 13. Dakle neistina je da je, po Gajevu mišljenju, Fodroci izostavio tekst »u kojem su tako živo nacrtani konji svakojaci«. ⁴¹

Budući da je objavljen pretisak Fodrocijeva izdanja (2016), to će se izdanje moći detaljno proučiti upravo s jezične strane i usporediti s Karnarutićevim tekstom *Vazetja Sigeta grada*. Što se tiče zamjene slova **e** sa dvoglasom **ae** u pojedinim riječima, u čitavom *Vazetju...*, mislim da je to više slagarsko-tehnička stvar dotičnoga slagara u tiskari, koji je pod dojmom slaganja latinskih tekstova, u kojima se doista koristio dvoglas **ae**, po analogiji glasa **e**, postupio slažući hrvatski latinični tekst *Vazetja Sigeta grada*. Doista se dvoglas **ae**, s gledišta današnje dijalektologije, ne bi mogao tumačiti kao otvoreno **e**, (**ae**) jer autor jezične prilagodbe nije sigurno projicirao izgovor kajkavskih glasova govornika s terena, budući da tada nije bilo moderne dijalektologije da bi mogao poznavati znakove za fonetsku transkripciju, a Fodroci nije bio dijalektolog. Uostalom, dijalektologija tada nije postojala. Dvoglas **ae** u latinskim tekstovima iskazuje se zapravo kao spojenica (ligatura) **æ** (**ae**) i upravo se takav nalazi u Fodrocijevu izdanju. Takvih dvoglasa u pojedinim riječima, u čitavom izdanju, ima oko stotinu, i to nisu samo imenice u genitivu jednine ili nominativu množine, nego i u niječnim oblicima kao npr. *nae* (ne), pridjevima: *pravae* (prave), *dobrae* (dobre), *zelenae* (zelene), *jednakae* (jednake), *lipae* (lipe), *dugae* (duge), i zamjenicama *svae* (sve) itd. Još treba primijetiti kako je u primjerku izvornika Fodrocijeva teksta (HAZU, R 660) na rubnicama (marginama) listova netko (?), uspoređujući oba izdanja (1584. i 1661), plavom olovkom označio stranice koje se odnose na istu stranicu u Karnarutića. Primjerice na stranici 2b u Karnarutića počinje spjev *Vazetje Sigeta grada*. I tako redom, markiran je početak stiha na stranicama u Fodrocija koji se odnosi na isto u mjesto Karnarutićevu izdanju: 3a, 3b, 4a, 4b, 5a, 5b, 6a, [oznaka 6b nije navedena jer nedostaje u Fodrocija, op. a.], ali slijedi: 7b, 8a, 8b, 9a, 9b, 10a, 10b, 11a, 11b, 12a, 12b, 13a, 13b, 14a, 14b, 15a, 15b, 16a, 16b, 17a, 17b, 18a, 18b, 19a, 19b, 20a. Dakle time je označeno da se taj Fodrocijev tekst stihova podudara s označenom stranicom u Karnarutića.

⁴⁰ Gaj, *nav. dj.*, XXIV.

⁴¹ Navodi su kod: Velimir Gaj, *nav. dj.*, XXII, XXIV.

Slovopis u Fodrocijevo izdanju *Vazetje Sigeta grada (1661.)*

Glas/fonem	Znak/grafem: (Fodroci, <i>Vazetje Sigeta grada</i>)
A, a	A, a: Grada, mlad, Egipat, takvu, dal
B, b	B, b: biffe dana, hrabrim, pribiva, dubrava
C, c	Cz, cz: Czaru, pifzacz, fzuncze, czvitak, fzulicae
Č, č	Ch, ch: Chefztit, zloch, charlyenae, vruch, poruchil
Ć, ć	Chi, chi, ty: vechie, tifzuchia, hochies, razmechie, czvitya
D, d	D, d: Dva, od, zapovid, hodi, dobiti, pod
Đ, đ	Dy, y: naredyene, mey, vodyahu, hodyahu,
E, e	E, e, Ae, ae: Egipat, dael, onae, pogled, vraeme, moyae fzte
F, f	F, f: Frenacz, frishak, Francza, Ferenche, Szulfatari
G, g	G, Gh, g, gh: draghi, Begh, fzagh, ghizdav, Aghae, Szighetta, Siget
H, h	H, h: hrabreni, nahodi, Horugvae, zgovarahu, varahu, hip, Mehmet
I, i	I, i: dili, vitezi, bit, mimo, i mira, kih, zbrani
J, j	Y,y: Yer, Yur, koye, yutro, moy, znayu, robye, tvoya, zmayi
K, k	K, k: Koga, kraly, vifzok, muk, dokle, konyi, viteski
L, l	L, l, ll: Lovrenacz, mlad, razvel, malla, fzkrilla, fzillu, lini, blato
Lj, lj	Ly, ly: Zemlyi, lyubezno, lyubav, volyu, molyu, napravlyen
M, m	M, m: Mnogu, vrimenta, imihu, tamo, muk, umil, golem
N, n	N, n: Nigdor, dan, nimam, vran, na, naglu, nazad
O, o	O, o: On, do, dob, ovi, kako, ochito, oholi, poboy
P, p	P, p: fztup, pliniti, Prid, piffe, pobi, proti, plazi
R, r	R, r: Pripravni, parip, poruchil, prez, odprivfi, poftenyem
R, r	Ar, ar, er: Parvi, darshi, barzo, fzarca, tuard, Haervate, haervatfzki
S, s	Sz, sz, fz: Szedlo, yakofzti, vifzok, szada, szablye, fzkrti, Szuliman,
Š, š	S, s, f, ff: Sifak, seregu, feregh, fztavivfi, biffe, htiffe, skodae, viteski
T, t	T, t, tt: tad, tere, ochitti, chetta, bitti, Szigetta, fzmart, pet, ditetta
U, u	V, v, U, u: Vgre,vzda, drvghi, iz vfzt, lavu, luk, bihu, Budiny, naglu

V, v	V, v, W: Vazetye, szvaki, vifzok, kuari, Vlahou, tuard, Woyfzkah
Z, z	Z, z: Zach, ne zna, paze, zbor, zazva, Zrinya, razumi, gazi, Zrinski
Ž, ž	Sh, sh, x: poteshe, shilla, dvishe, shivota, kashu, prifzeshe, fstraxae ⁴²

U stihovima *Vazetje Sigeta grada* kao slagarsko rješenje u ovome izdanju iznad slova: ā, õ, ē nalazi se tilda ~ kojom se suponira slovo m, ili n: fztānv – fztannu (I., 140), gānu – gannu (I., 141), **Szilā** – Szilan (II., 1), **na tō** – na tom (II., 16), fzilō – silom (III., 271), fzamnō – samnom (III., 21), **odluchē** – odlučen (I., 129). To je zapravo tehnika kraćenja sloga. Kao što je rečeno, tiskarskih (slagarskih) grešaka ima i Karnarutićevo i Fodrocijevo izdanje. U Fodrocija su to: deri do, treba dari do (I., 10, 18), **h** Czaru, treba **k** Czaru (I., 54), fzimno, tamo, treba fzimo tamo (I., 149), Vrukach, treba Vruka**h** (I., 161), **h**var, treba **k**var (III., 122), **ka**hono, treba **ka**kono (II., 180, III., 41), rifzuch, treba tifsuch (III., 158), **ch**rabrenae, treba **hr**abrenae (IV., 224), obuye ga tugu, treba obuye ga tuga (III., 43) Jurinich, treba Juranich (III., 1169, IV., 40).

Usporedi li se jezik Fodrocijeva (1661) i Kranarutićeva izdanja (1584) moglo bi se zaključiti da Fodrocijevo izdanje nije jezično drukčije, kako je to želio, paušalno, predočiti Velimir Gaj (1866). Ono je drukčije po grafiji (slovopisu) koja je tada bila svojstvena i razumljiva u sjevernoj Hrvatskoj (Zagrebačkoj biskupiji). Na nekoliko mjesta će se naći leksičke i morfološke različitosti u Fodrocija, a novost je i to što su dodane glose kojima se tumače neke manje poznate riječi kao i popratni prozni latinski tekstovi: Fodrocijeva posveta Nikoli VII. Zrinskom i Forgačev opis opsade i pogibije Nikole IV. Zrinskog u Sigetu. Sada, kada je dostupno i Fodrocijevo izdanje *Vazetje Sigeta grada* iz 1661., u pretisku 2016., bit će moguća detaljna jezična analiza u usporedbi s Karnarutićevim izdanjem.

Ovdje prilažemo hrvatski prijevod posvete Nikoli VII. Zrinskomu Petra Fodrocija kao priredivača i izdavača Karnarutićeva trećega izdanja *Vazetje Sigeta grada*.

⁴² Svi su primjeri uzeti iz Fodrocijeva izdanja pretiska (2016), koji je priredio i pogovor napisao Alojz Jembrih, izd. Udruga »Čakavska katedra«, Šopron.

PRESLAVNOM I PREUZVIŠENOM TRAJNOM KNEZU
I GOSPODINU, GOSPODINU

NIKOLI
VIKOVIČNOM
ZRINSKOM

BANU
KRALJEVSTVA DALMACIJE,
HRVATSKE I SLAVONIJE

vrhovnom upravitelju Pokuplja
istoga Kraljevstva Slavonije,⁴³

kapetanu cijelog Međimurja i utvrde Legrad, vrhovnom
knezu Zaladske i Šomođske županije,⁴⁴
osobnom savjetniku svetog carskog i kraljevskog veličanstva,
komorniku i učitelju kraljevskih kočijaša
po Mađarskoj itd.

Gospodinu, mojem predragom Gospodinu.

Preuzvišeni gospodine kneže, ne umire vrlina junaka koja živi u njihovim potomcima. Upitaj svetopisamska proroštva i primijetiti ćeš da je moj pokušaj u skladu s istinom. Nje-

⁴³ Iako je Zrinskoga Ferdinand III. imenovao hrvatskim banom 27. XII. 1647., u bansku je čast bio uveden tek 14. I. 1649., i to na Hrvatskom saboru u Varaždinu.

⁴⁴ Prema nasljednom pravu Nikola VII. Zrinski postaje kapetan lagradski i međimurski 1626., a 1628. veliki župan zaladski i šomođski. Vidi: Štefanec, *Nataša, tablice istodobnih događaja u Europi i u životu braće Zrinski*. U: *Zrinski i Europa*, ur. Jadranka Damjanov, Zagreb 2000., str. 364–399. Vidi, također: Štefanec Nataša, *Heretik njegova veličanstva*, B. A. R. B. A. T, Zagreb 2001.

gov otac je mrtav (Sir. 30, 4), no kao da nije mrtav. Ostavio je za sobom sebi sličnoga. *Tako ni ja neću pogriješiti ako na očigled obznanim da tvoj pradjed, Nikola I. Zrinski,⁴⁵ hrabar i vrlo poznat po pogibiji u sigetskoj bitci, koji je već odavno slavnom i sretnom smrću istrgnut s lica zemlje još živi. I on, koji je tebe ostavio kao nasljednika vrlo sličnog sebi (da ne upravljaš samo svojim očinskim domom nego i da obuzdaš bijesne neprijatelje pravoslavne vjere), zasigurno nije posvema mrtav. On te prestigao samo po godinama, ne i po djelima, jer si baštinik koliko njegove krvi toliko i vrline. On će biti vrlo bogata grada anala budući da je gotovo cijeli svijet ispunio junačkim pothvatima svojih pobjeda. Ti zacijelo nisi nedostojan praunuk, nego si kao njemu jednak zauzeo besmrtno ime. Bilo da sagledamo žestoki rat Svetog rimskog carstva koji se odvio prethodnih godina, začudili bismo se i zaprepastili nad tvojim vojničkim vrlinama, nad obilježanim tragovima, nad potvrđenim primjerima vjernosti, nad obješenim lovorovim trofejima i sličnim stvarima sve do ovih godina; ili da promotrimo građanske nemire kolebljive Mađarske za koje će svako, pa čak i jalan priznati da ih je umirila tvoja pobjednička desnica i da si ih nasljeđujući djedovsku snagu pokorio očinskom dobru; ili pak da pred oči stavimo surovost osmanskog bijesa kojeg će i svaki tuđinac oplakivati: iz njega se nije bježalo smo jednom bitkom, u kojem nije jedanput ugrabljen trijumf, nije napušten tek jedan tabor. I priznat će da si ti u ratu sretna snaga i da na bojnem bolju donosiš brz svršetak bitke, i da si u svakom boju uspješan vojskovođa. To svjedoče tvoje vlastite zidine, i svjedočit će o tome i kad svi budu šutjeli, o onim tolikim slavnim barjacima koji su protivnicima snažno oduzeti, sretno osvojeni i pobjedonosno uneseni u domovinu, i koji su poput sagova prikovani na tvoje palače. I ne samo u ratu, nego također i u miru oponašaš preslavna djela svojih predaka, niti si manji praunuk pradjedu, negoli sin ocu. Ti jedini ne mariš samo za sebe nego nastojiš oko javnog dobra, ti si ures mira, odan si mudrosti, i od svijui savjetnika Svetog veličanstva ti se jedini izdižeš pohvalama i odlikuješ neizmjenim imenima, i slaviš beskrajnim pohvalama. Ti se jedini zauzimaš za spas domovine i bdiješ nad dobrobiti svojeg naroda i trudiš se oko koristi onih koji su vjerni tebi i tvom kraljevstvu. Stoga je ova knjižica potaknuta ovim razlozima za tvoje pohvale sastavljena na našem očinskom govoru koji se zove ilirski, i sadržava povijest Sigeta i tvoga vrlo slavnog pradjeda.⁴⁶ Ona je već prije ugledala svijetlo dana, a sad je mojom zaslugom konačno ponovno tiskana i tebi posvećena. Uz nju dolazi i kratak opis sigetske utvrde na latinskom jeziku nekoć slavnog Ferenca Forgácha i pripovijeda se o njenoj opsadi. Oba ta djela žele biti sačuvana i zaklonjena pod sjenom tvojih krila. U njima nećeš toliko razmatrati ures one junačke snage tvoga pradjeda, koliko ćeš letimično pročitati o tvojoj urođenoj slavi i baštinjenoj vrlini i snazi. Ti si jezgra svega toga, dok isto to hvališ, sebe si obuhvatio u kratkom junačkom prikazu. Ili si kao feniks oživio iz lovorovog pepela svojih predaka;*

⁴⁵ Taj pradjed bio je Nikola IV., a ne Nikola I., koji je umro 1493. Očito je Fodroci pomiješao tu dvojicu, jedino ako nije mislio da je Nikola I. zapravo prvi u pobjedama protiv Turaka.

⁴⁶ To je Nikola IV. (1508–1566).

sin koji je u svemu vrlo sličan ocu⁴⁷ i praukunak pradjedu. Stoga budi zadovoljan i pravedan ovim javnim svjedočanstvom moje dužne privrženosti i poštovanja. Što ako budem za tvoju urođenu velikodušnost kod sviiju postigao, znaj da si me ponovno obvezao tvojim novim dobroćinstvima. Uostalom, ostaj mi zdravo izvrsni kneže, i dugo živi sretan, da vječna i slavna uspomena tvojih potomaka na tebe navjeke živi.

Ponizni šticeinik tvoje presvijetle i preuzvišene vlasti

Petar Fodroczy⁴⁸

Također ovdje, prilažemo i Forgačev opis opsade i obrane Sigeta iz 1566.

VJERAN OPIS VRLO ZNAMENITOG

UGARSKOG BEDEMA

SIGETA

I

SAŽET PRIKAZ NJEGOVE OPSADE

iz poznatih komentara Franje Forgača, slobodnog baruna u Gymesu,
i nekoć

kancelara presvetog cara Ferdinanda, napisanih po Ugarskoj

sa zapisima o povijesti njegovog doba.

Sulejman je prvoga kolovoza konačno došao u Siget. Tvrđavu i grad razdvajao je samo jedan jarak. Potok je s obližnjeg brežuljka nepravilnim tokom dotjecao preko ravnice i pravio je raštrkane udubine i nevidljive kanale. Otuda iskopana zemlja koja je bilo uokolo toliko je bila obilna da je izgledala kao jarak vrlo sličan močvari. Zidine i kule bili su umješno izgrađene; ne od obične ili pečene cigle nego trostrukim redom pletenih konstrukcija međusobno povezanih željeznim čavlima i sponama. Širina im je bila 22 stope, a polovica temelja čvrsto pod zemljom, i bili su snažni koliko ti volja. U tvrđavi je bilo tisuću i osam stotina pješaka, dvije stotine konjanika, sto i pedeset stanovnika koji su dobrovoljno ostali, a svi su bili Ugri te Hrvati, žena i djece bilo je do dvije tisuće. Topova na kotačima bilo je šestdeset, kao i velikih zaliha baruta i

⁴⁷ Bio je to Juraj V. Zrinski, hrvatski ban 1622., umro 1626., kad je Nikoli VII. bilo samo šest godina. Oko odgoja Nikle VII. vidi: Ágnes R. Várkonyi, »Očevi i sinovi«, u: *Susreti dviju kultura*, MH, Zagreb 2012., str. 317–352; Christa Höller, »Grofovi Zrinski u Grazu«, *Svjeto*, br. 1–2, MH, Karlovac 2005., str. 41–51. Bilješke u tekst hrvatskoga prijevoda posvete dodao Alojz Jembrih.

⁴⁸ S latinskog preveo Petar Ušković, Croata.

ostale opreme. Ništa drugo nije toliko nedostalo doli brojnost vojnika, i kad se to prekasno uočilo vratila su se dva poslana germanska odreda kako bi se spriječila ne-sigurna opsada. Iz iskustva se zna da nijedan zaklon ljudskog tijela nije izvršniji od brojnosti i snage. Iste su zime, pregledavši vojsku, ratni savjetnici kao višak otpustili dvije stotine konjanika, a na isti je način vojna posada bila umanjena na većini mjesta. No kada su se uskoro počele širiti neprijateljske glasine trebalo se unovačiti tisuću ugarskih pješaka, premda se i nakon velikog novačenja pronašao tek pokojni. Nije tajna da se Gebehard Belczer, inače zapovjednik ratnog vijeća (to je nova vrsta službe nedavno iznađena) čak i hvalio da je svojom odlukom smanjio izdatke državne blagajne za četrdeset tisuća svake godine. No ta je mudrost Ugarsku stajala propasti. Ipak je osvajanje Sigeta počelo od samog grada, tako što su topovi posvuda silovito razarali. Istovremeno je budimski paša, velikom silom te pomoću kola i deva od same Turske i posvuda po cijeloj Ugarskoj prikupio materijal i zemlju za nasipe, i ovce čiji je broj bio neizmjeran, a i Sulejman ih je jednakom brigom doveo sa sobom za tu namjenu da se izvrši zadatak izravnivanja jaraka. Turci već hitre u napad, bore se, napadaju, tjeraju u bijeg, a i sami bježe, ubijaju i umiru. I kad su podnijeli nekoliko snažnih napada Caru je, nakon što su postavili tabore kod Ovara, doneseno pismo Zrinskog u kojem ga izvještava da je neprijateljska snaga neizmjerana i da je već mnogo njegovih poginulo te je vojske vrlo malo. Obavijestio ga je da želi donijeti odluku od prijeko nužnosti da se, nakon što grad proguta vatrena bujica, na tvrđavi prokuša posljednja kocka sudbine.

Ali stariji su vojnici iz prvih redova govorili protiv toga, da kad bi Zrinski imao takvu četvu vojnika kojom bi mogao podnijeti bezbrojne snage tiranina Turaka koji su također bili prisutni i u prvoj opsadi i dobro su zapamtili grad, koji je tada premda i nije bio odviše snažan, sačuvan. Tijekom rata mnogo je toga iščezlo što bi napadnutima moglo donijeti spas, a neprijatelju propast. Nadalje su njemu samom nudili Careve snage i pomoć kršćana.

18. kolovoza na Sulejmanovu se zapovijed, kad ju je cijelu sagledao, neprijateljska vojska rasporedila u goleme čete, tako da je već i pokazivanje tolikog mnoštva povećavalo strah boraca. Stižu pod zidine i bitka se odvija u bojnom redu i na otvorenom polju po velikim ruševinama zidina i širokih ispunjenih graba. Bitka postaje silna, ovuda i onuda pokolj. Ali i jednima i drugima primicali su se ne vojnici nego čitava vojska. Naši su bili primorani boriti se svi istovremeno jer su bili brojem nejednaki, pa su se dali ne samo u jednu nego u mnoge bitke, dok im konačno snaga i tijela, pa i duh nisu posvema smalaksali zbog nasrtaja tolike vojske i bitaka, i jer su već pretrpjeli i podnijeli dnevne napore i kad se počelo mračiti povukli su se u tvrđavu. Zna se da je preživjelo njih osam stotina. Kad eto, opet novog napada, novi oblik napora, i prijete nova bujica opasnosti. Kule i zidine su danonoćno s triju strana istovremeno topovima gađane. Podigli su tri nasipa nalik golemim utvrdama tako

što su vreće napunili zemljom i vunom koju su u velikoj količini sakupili iz cijele pokrajine. Te su improvizirane utvrde nadvisivale same zidine i od tih su dijelova izgrađene čudnovatom brzinom. Na njih su bile postavljene čete odabranih janjičara s topovima, pa našima nije uopće ostalo vremena da iznutra iskopaju jarak, rov, nasip ili kakav drugi zaklon dok nisu skrenuli potok i dok nije razbijena vodena brana pa su se jarci napunili drvom i zemljom. Zatim su preko njih postavili pletene konstrukcije, došli pod zidine i žestoko napadali zamjenjujući dan s crnom noći kako bi ih dokrajčili neprestanim naporom i bdijenjima. Sulejman je u međuvremenu ljutito podnosio što njegova sudbina ne odgovara na njegove neprestane pokušaje, pa je vrlo postojan duh kneza Zrinskog odlučio pridobiti darovima te ga nadom u obilnu nagradu navesti na predaju tvrđave. Stoga mu je unutar zidina odapeo strijelu s pismom u kojem mu, ako bi mu predao tvrđavu, obećava predstojništvo nad Ilirikom i vlast u Hrvatskoj te najveće bogatstvo i velike darove. No, kada mu čak ni to nije uspjelo i kad je uvidio da se duh kneza Zrinskog ne može pridobiti nikakvim darovima, a ni strahom od rata ili smrti, pokušao je na drugi način. Naime, zbilo se to da je za vrijeme opsade sasvim slučajno zarobljen trubač starijeg kneževog sina. I nakon što je uhvaćen i odveden u tabor car Sulejman je u tvrđavu potajno poslao trubu s koje je, kako je običaj, visio naslikan grb onoga čiji je bio trubač. S tim mu je poslao i pismo u kojem izvješćuje da je zarobljen knežev sin što dokazuje i sama truba. Tada ga je ujedno i opomenuo da preda tvrđavu rekavši da nema razloga da tako ustrajno brani tabor ako bi izgubio sina. Budući da je knez posebice uvidio da je doveden u takav škripac te više nema nikakve nade u zadržavanju tvrđave, pa bi u slučaju da preda svoj, sačuvao bar sinovljev život. A ako bi naprotiv dalje ustrajao u naumu, odmah bi do vrata ugledao sinovu glavu probodenu kopljem. No knez se neusporedivom krepošću i postojanošću svoga duha nije dao pridobiti nadom u raskošne darove niti okrutnom sinovljevom nedaćom koju je turski barbarin podmuklo skovao. On se uopće nije toliko osvrtao na sinov spas koliko na slobodu domovine i vjernost obećanu caru. Zato je nevjerojatnom veličinom duha odlučio da će izdržati čvrsto u vjeri kako ne bi preostale pokrajine kršćanskog svijeta izložio neprijateljima da ih opustoše, i da ne bi tim posljednjim činom nanio ljagu svojim prethodnim slavnim djelima. Premda je bio teško ogorčen pretužnom sinovljevom sudbinom nije ispustio nijedan glas nedostojan veličine svoga duha ili prethodnih pobjeda. Naprotiv, on je pojedinačno sazivao vojnike i bodrio ih da budu snažni, govoreći: »Moja je osobna žalost sinova vrlo okrutna sudba, ali vi se sjetite vjernosti koju ste obećali caru i borite se za domovinu pa čak i časnom smrću. Ali ako i vas dira sažaljenje prema meni tim ćemo žešće osvetiti neprijateljsku okrutnost. I neka vas ne brine trenutni poraz koji se, mada je ljudski kako vidim, više ne može izbjeći. Ipak, znajte da onaj koji teži za velikim stvarima treba pretrpjeti mnogo toga lošeg. Nisu ni naši preci nekom slijepom srećom, nego strpljivošću i vrlinom, nekoć od neprijatelja donijeli vrlo slavne pobjede ili su si preko slavne smrti priskrbili besmrtnu slavu. Na taj način i u mojoj

trenutnoj nedaći moramo najviše težiti za ovim: da umirujući nastojimo našoj domovini dodijeliti slobodu od opakog divljaštva barbara. Ili, ako se to ne bi dogodilo, da barem postignemo to da se svakome od sviju nas u ovoj pogibelji dogodi da nam ovom prigodom cijeli kršćanski svijet slavno uzvrati. Besmrtni nam bogovi ništa uzvišenije od toga ne mogu dati«.

Sulejman je, kad je lako shvatio da se uzalud koristi drugim trikovima u osvajanju Sigeta odlučio sve pokušati okončati mačem. Zato se najopasnija i najstrašnija bitka u kojoj se odlučivalo o svršetku odvila 29. kolovoza (glavosjek sv. Ivana Krstitelja bio je zlokoban Mađarima, a sklon neprijateljima), jer je tada cijela vojska, kako azijska tako i europska, sa samim janjičarima i beskrajnim mnoštvom svakovrsnih pretorijanaca nasrnula na tvrđavu. Car se barbarin ne trpeći čekanje i bezuspješne napade istovremeno rasrdio sjećanjem na onaj dan kada je pogubio kralja Ludovika i počinio pokolj skoro cijele mađarske vojske. Tako je molio sklon i sretan znak. Zatim se oglasio vizirima i zapovjedio im da krenu u napad. Premda je i sam bio tjelesno smalaksao, rasplamsavao je svoje janjičare koji su na prvom mjestu išli pod Siget. Bitka je izmiješana, boj postaje žestok: suprotstavljaju se strijele strijelama, vatra vatri, tijela tijelima, oružje oružju i snaga snazi. Konačno su, zarobivši janjičarskog agu, boj izdržali živi i zdravi no bitka se ponovo nastavila. I jedne i druge čete navaljuju u borbu koja se protegla na čitavu noć i sljedeći dan. No naši zbog toga nisu popustili. 4. rujna kad su sve snage došle pred oči i rasporedile se u konjicu i kohorte pripremali su se za boj, i već gotovo prepolovljenim snagama podmetali su drvo, vatru i baklje a zemljom su već otprije oskudijevali. Tako je drvo, doneseno u tijesno dvorište tvrđave, za zaklon i nesigurnu sudbinu kao što se obično zna dogoditi u takvim napadima kad se digne požar. Od toga su napravili kolibe za vojnike.

Tako su naši jedva imali trenutak za predah jer su se istovremeno borili i žrtvovali za ruševine, dok su se Turci međusobno izmjenjivali. Naposljetku su nasilno vatrom natjerani u unutrašnju tvrđavu koja je, smještena u kutu, imala ulogu kule. Mnogi su na sredini mosta propatili neprijateljski gnjev tako što su pregaženi, raskomadani ili bačeni naglavce u rijeku. Konačno je došlo do krajnje i najveće teškoće: opsjednute je napustilo sve osim jedne duševne kreposti – postojanosti (za nadu je također bilo prekasno). Neprijatelj je nasrtao, probijao se, napadao i konačno je 7. rujna, nakon što su sve pripremili, obližnje kuće napali vatrenim strijelama, razvalili zidine i borili se posvuda. Naši su naposljetku mačevima i vatrom stjerani u kut, pa su, nakon što su se otvorila vrata, mislili da trebaju provaliti u vanjski dio tvrđave. Ondje su boreći se u krug najčasnijom smrću okončali lijepu bitku.

Pouzdana je glasina koju su potvrdili i svi mađarski stručnjaci za rat, da bi knez i dalje postojano predvodio opsadu tvrđave isto kao što je i Temistoklova pre-slavna snaga podnosila goleme Kserksove čete, i da bi naposljetku kršćanskom svijetu obranio Siget da je u međuvremenu nastupila Sulejmanova smrt. Ona se zbila

treći dan nakon pada tvrđave. Obranio bi ju i da nije sve odasvuda, kako izvana, tako i iznutra u toj mjeri bilo zahvaćeno silnom vatrom i požarom, da kad je cijelo dvorište tvrđave bila ugrabila i obasjavala vatra, za koju nije sigurno da su je ugasili jer je bilo teže to pokušati nego zaželjeti, a stvar je bila otežana i malobrojnošću njegovih vojnika.

Jedini dio koji nije bio zahvaćen požarom je onaj kojim se preko dosta dugačkog mosta iz tvrđave išlo u grad. No njega je držalo mnoštvo barbara. Zbog toga se Zrinski, ne toliko zbog neprijateljskog mača, koliko zbog veličine požara te rana i malobrojnosti svojih, dok se preko mosta još moglo prijeći, odlučio uskoro sa svojim probiti kroz vrlo gustu gomilu. To je bio prisiljen učiniti jer je nekoliko dana prije neprijatelju predao grad u kojem je trebalo braniti silnu obrambenu snagu Sigeta, kojeg su suparnici mačem i vatrom opustošili a prije toga ga već savnili sa zemljom. Zato se tvrđava na neki način smatrala bedemom. I eto, nakon što se prestao nadati sretnom ishodu Zrinski se konačno namjeravao probiti i prikazati se u strašnom prizoru kako bi se vidjelo da se tako malom četom od tristotinjak vojnika, i k tom ranjenih ruku, ni na koji način ne može dulje nastaviti opsada tvrđave i podnositi silu protiv tristo tisuća barbara (neki smatraju da ih je bilo najmanje toliko, a neki govore da je bilo i pet stotina tisuća onih koji su bili naoružani). Nakon što je ranije sazvaio skup vojnika kod glavnih vrata, kojima se preko mosta grad povezuje s tvrđavom (sve ostalo već je bilo u plamenu), primili smo da ih je otprilike na ovaj način ohrabrivao: »Vojnici, svi vi skupa sa mnom shvaćate u kojem je položaju sve naše, pa ako doliči da u ovoj krajnjoj nevolji bar kratko spomenem junačka djela naših predaka, zasigurno da ne bi pilo pravedno da ni mi u ovoj vrlo gorkoj propasti naše domovine odstupimo od njihovih slavnih djela. Oni su i u miru i u ratu sigurno mnogo toga znamenito vodili. Često su se malom četom suprotstavljali velikim neprijateljskim vojnama i u malom se broju vodili ratove s vrlo moćnim kraljevima. Stoga je jasno da je njihova izvanredna vrlina poduzela znamenita djela. A budući da je današnji dan svima nama na isti način posljednji jer nas je nužda tako opkolila da čvrsto poginemo za domovinu svjesni kršćanskog imena i besmrtno slave, svjesni vjernosti koju smo dali caru, svjesni pobožnosti prema domovini i vojničkog uresa u kojem smo ne bez slave (ako se ne varam) do sada proveli sav naš život. Zar ćemo radije vrlo nečasno i porugljivo dopasti u neprijateljske ruke, ili dopustiti da nas na poslijetku proguta vatra, koja nas je, budući da je sve već zaposjela, štoviše došla je i do trga tabora, dovela u tjesnac? Ili na kraju, zar ćemo radije ishoditi život u bijednom sužanjstvu koje je gorče i jadnije čak i od smrti. Hrabrim vas, vojnici, da budete snažni i spremni. Ne stavljajte si pred oči to kolika gomila neprijatelja na nas navaljuje, i nemojte biti ne prestrašenoga duha, nego mislite na ono što traže trenutno mjesto i čas. Jer ako nekoga ne budu štitili vrlina i oružje, neće ga čuvati niti mjesto ni neprijatelj. Vidite isto što i ja, moji suborci, da nam sudbina nije ostavila ništa više osim oružja i duha. Zacijelo da su na to svedena sva naša dobra, niti se to više ikako može popraviti. Zato se nećemo boriti za pojedinačni ures, nego za spas domovine. Morate misliti i na to, da ako će postojati ikakva snaga i vrlina nas samih, da će nakon ove konačne

bitke takav biti i ugled naše domovine. Tako će uspomena na nas prijeći na Cara i naše potomke. Znajte da naš Car sada gleda naše čete i da Europa i domovina primaju našu snagu. Razmišljajte i o tome da nam ovdje nije toliko dana moć da pobijedimo, koliko i prilika da umremo slavnom smrću. Ovdje nam je nužda postavila kraj svih naših napora. Jer nakon što svi izvjesnim beznađem budu slomljeni za vrijeme pobjede ili smrti, bit će slavnije da pobijedimo, ili da, ako nam to sudbina oduzme, radije poginemo u bitci nego u bijegu. Vi koji ćete ići u ovu bitku morate se sjetiti da u svojim rukama nosite besmrtni ures, vječnu slavu, slobodu koju nijedan dobar čovjek ne gubi osim sa životom, sjetite se da nosite svoju domovinu koja vas je rodila. Stoga nemojte mnogi izgubiti svoj duh. Nemojte da vam radije odrube glavu kao stoci, nego po junačkom običaju i primjerom naših starih učinite da se ustrajno borite tako da neprijateljima ostavite krvavu i bolnu pobjedu. Zbog toga me vaš duh, vaša dob i snaga, koje sam u tolikim opasnostima iskusio, hrabre da se nadam da ćete svim silama pomoći meni svojem vodi, i domovini; a osim toga i nužda nekada plašljivce čini snažnima«. Nakon što je tim ohrabrujućim riječima potaknuo duh vojnika jednodušno su odlučili napasti neprijatelja. Vratima, na koja je hrlilo nebrojeno mnoštvo barbara približili su goleme topove i napunjeno oružje. No, tada se zbilo nešto vrlo čudno. Budući da su se već prestali svemu nadati i da se svatko spremao za bitku u kojoj treba poginuti, a neki je vojnik koji je imao ženu plemenitu i veoma lijepu u sebi odlučio istu svoju suprugu sam pogubiti da ne bi prispjela u neprijateljske ruke. Čim je mudra žena to naslutila, ponizno moleći muža izmolila je život govoreći da će biti bezbožno ako bi muž okaljao svoje ruke krvlju svoje supruge (koju je toliko ljubio). I k tome, da je mnogo gorče ako bi supruga iznimne čudi, čednosti i ljepote u krajnjoj nesreći, ili čak na samom smrtnom času napustila muža. Znam, kaže mu ona, da sam ti obećala da te nikada neću napustiti, pa čak ni u životnoj opasnosti, i zbog toga ću te pratiti i u tvoju smrt. Tako da one koje je ljubav za vrijeme života združila, ni smrt ne rastavi. Nakon što je to rekla muž je suprugu, odjenutu muškim ogrtačem, opremio oružjem i postavio ju sebi s lijeve strane. Knez Zrinski je u međuvremenu odjeven svilenim odijelom plave boje, zatražio da mu se preko komornika preda dvjesto zlatnika. Kad su donijeli turske zlatnike bacio ih je na zemlju i rekao je smo to da ne želi imati išta zajedničko s Turcima. Zapovjedio je da mu se donesu zlatnici njegova Cara, od kojih je stotinu stavio u odijelo s lijeve, a stotinu s desne strane i rekao je da će ti zlatnici biti nagrada za sahranu onome, tko god bi od barbara sahranio njegovo tijelo. Rekavši na kraju samo ovo: »Neka budu nekom od barbara nagrada za moj pokop«. Kad su mu donosili oružje kojim bi zaštitio tijelo odbio ih je govoreći da mu ono uopće nije potrebno, jer je on već shvatio da za domovinu treba krenuti u posljednju opasnost, i da, boreći se ustrajno, treba sam život posvetiti lijepom smrću. I uzevši u lijevu ruku velik pozlaćeni stijeg koji je s jedne strane imao Carevo, a s druge znakovlje Ugarskog kraljevstva, i obilježje njegove najviše vlasti, kojom nije primio samo upravu na Sigetom, nego i magistraturu nad Generalnom kapetanijom dijelova Ugarskog kraljevstva s ove strane Dunava (imao je i tu

službu), i desnicom isukavši strašnu sablju, naredio je da se istog časa otvore vrata. Čim su se počela otvarati odmah su potpalili i odmjerili najveće topove koje su već prije približili vratima i ondje ih smjestili, i na kneževu su ih zapovijed ispalili prema nasuprot postavljenim janjičarima i zbijenoj gomili neprijatelja svake vrste, te su među njima otvorili put i prolaz. Bilo ih je toliko mnogo da i bačena jabuka, zbog nebrojenih barbarskih četa, nikako padajući ne bi mogla dotaknuti zemlju, nego neprijateljevu glavu. Čim je toliki masakr oružja i neprijatelja ispunio cijelo područje pred vratima, kroz toliko leševa palih neprijatelja bilo je teže proći, nego kroz guste redove neprijatelja koji navaljuju. U samo jednom trenu dogodio se nevjerojatan ljudski pokolj. Topove, kojima je zbijeni red razbijen sigurnim i bijednim porazom, nisu punili samo projektilima nego su ih željeznim trunjem i različitim metalnim komadićima napunili do vrha. A kad ih je snaga vatre i kugle ispalila, poput tuče i nalik grmljavini smrtonosnom žestinom raspršili su se na sve strane. Kad se konačno digao veliki dim, knez Zrinski je, nakon što su vrata već otvorena, *poput srčanog lava koji ide protiv gustih neprijatelja* svojim ovako obratio: »Slijedite dakle mene svojeg vođu kao što ste to i do sada ustrajno običavali! I postignite to da budemo *neprijateljima ne poznati po leđima, nego po snažnim prsima*«.

Kad je to rekao naši su razasuti navalili prema vratima u pokolj i časnu smrt. A knez se, budući da je kroz zbijene neprijatelje sabljom oborio sve što mu je stajalo na putu, snažno boreći probio preko mosta povezanog s vratima, preko kojeg se prolazilo iz utvrde u grad, istog onog koji su prije nekoliko dana zauzeli neprijatelji. I konačno je u strašnom prizoru, pogođen od Janjičara na samom izlazu s mosta jednim metkom iz puške blizu sljepoočnice, a drugim s lijeve strane prsnog koša, i dotaknuvši tlo odmah je preminuo. Ona žena, koju smo malo ranije spomenuli, poginula je uz lijevi mužev bok snažno se boreći s neprijateljima, prije nego što je muž ubijen. Ondje se borilo tolikim duševnim žarom da od tri stotine ljudi ni četvorica nisu živi dospjeli u neprijateljske ruke. I kogagod je neko mjesto sačuvalo živim, ono ga je isto zastrlo kao mrtvacu. Nakon što su počinili neizmjeran pokolj neprijatelja svi su junački pali, a među njima bili su plemići vrlo drevne loze: Juraj Čaki, Ivan Baiony, Andrija Byka, Petar Farkaš, Juraj Kečkeš i mnogi drugi, osobito plemićkog roda. Nećak Zrinskog po sestri, mladić poznat po izvanrednoj hrabrosti, i Gašpar Alapić živi su dospjeli u neprijateljske ruke, a s njima i neki Franjo, inače sekretar, i onaj komornik koji je maločas knezu Zrinskom, na njegovu naredbu, predao dvjestu zlatnika, kao što je ranije spomenuto. Ta je pobjeda neprijatelje stajala golemih i nevjerojatnih ljudskih gubitaka. I nisu samo živi, nego također i mrtvi za neprijatelja tražili kaznu, kad su na neki kamenu toranj napunjen sumporovim prahom i plamenim strijelama s namjerom postavili zapaljenu užad. Stoga je, kad je tvrđava pala i kad je u nju navalilo neizmjerano mnoštvo koje nije ispunilo samo tvrđavu i grad, nego su, združivši se s vojnicima prvog bojnog reda, zauzeli i polje koje se prostiralo uokolo. Tada je najednom eksplodirao barut i kamenje se s tornja raspršilo na sve strane, a strijele i komadi kamenja padali su posvuda. To je u velikom broju sattrlo

neprijatelje. Sudbina onih koji su se borili izdaleka i izbliza bila je jednaka jer su komadi kamenja koji su letjeli po zraku i plamene strijele zasuli i pogadali ljude. Prizor je bio upravo zastrašujući kad je brzina bila pretekla svaki pokušaj da se utekne od zla, pa su se mogli vidjeti ranjeni, napola mrtvi, na izdisaju, s opekotinama, i udovi raskomadanih vojnika. Pouzdana je glasina, izvučena također i iz komentara turskog cara, da je u ovoj opsadi izgubljeno više od trideset tisuća Turaka. Zasigurno da se dogodilo i to čudo što su naši u periodu od trideset i pet dana snažno, a još ih je tome većina bila i ranjena, podnosili beskrajno mnoštvo barbara. Međutim, nije se našao ni jedan koji je u takvoj ljutoj životnoj opasnosti i pomislio da spomene predaju. Svi su radije htjeli poginuti, nego li osramotiti se. Tolika je u njima bilo pouzdanje u cara i postojala je tolika ljubav prema domovini. Takav je svršetak imala ova utvrda Europe. Sa Zrinskim i ostalim vojnim posadama, od ostatka su Ugarske, se osvrneš na prijašnje carstvo, nakon što je i Gyula bijedno izgubljena, preostali su samo djelići.

SLAVNOM KNEZU NIKOLI ZRINSKOM

neprisporodivom junaku, Ugarskom feniksu,
poznatom u cijelom svijetu ne manje po herojskoj snazi
nego po vrlo časnoj smrti, jer je u opsadi Sigeta koju je
trideset i pet dana podnosio protiv Sulejmana,
i što nije samo lijepim primjerom poginuo za domovinu,
nego jer također i kao pobjednik samog Sulejmana prisilio umrijeti,
tako se smrću osvetivši njemu poraženom.

EMERIK FORGAČ⁴⁹

DVORSKI KOMORNIK

BARUN od Gyimesa,⁵⁰ zlatni vitez

i trenčinski knez.

Zet najdražem tastu

koji me je zbog vjernosti obvezao zaslugama.⁵¹

⁴⁹ Riječ je o Mirku Forgaču (Emerik, Imre II. Forgách de Ghymes, 1539–1599), koji je bio 1566. veliki župan Trenčina i 1528. sudac u Trenčinu. Bio je drugi suprug Katarine II. Zrinski. Novčano je pomogao tiskanje knjige u Wittenbergu: *De Sigetho Hungariae propugnaculo, a Turca anno Christi m. D. LXVI. Obsesso et expugnato...*(1587). O njemu vidi: Whiting, G. S. *Zrinski...* (2009, str. 99–100). Vidi također: *A Pallas Nagy Lexikona...*, pod Forgách Ferenc, Budapest 1893.

⁵⁰ Gyimes se nalazi u Njitranskoj županiji, desetak km od Njitre.

⁵¹ S latinskoga preveo Petar Ušković Croata.

**FODROCI'S EDITION OF BARNE KARNARUTIĆ'S
VAZETJE SIGETA GRADA (1661)**

Alojz Jembrih

University Department for Croatian Studies of the University of Zagreb

ABSTRACT: In the history of early-modern Croatian literature, poet Barne Karnarutić from Zadar, thanks to his poem *Vazetje Sigeta grada*, published in Venice in 1584, is reputed as the author of the oldest historical epic. Along with some details from the lives of Barne Karnarutić and Petar Fodroci, publisher of the third edition of Karnarutić's epic, this paper compares previous editions of Karnarutić's epic and Fodroci's edition from 1661. The paper also gives Fodroci's Croatian translation of the inscription to Nikola Zrinski, as well as Forgač's description of the siege and defence of Siget from 1566.

Keywords: *Barne Karnarutić; Vazetje Sigeta grada; Petar Fodroci; Franjo Forgač*

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje-Nekomercijalno (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Sadržaj smijete umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti i prerađivati ga, uz obvezno navođenje autorstva, te ga koristiti samo u nekomercijalne svrhe.